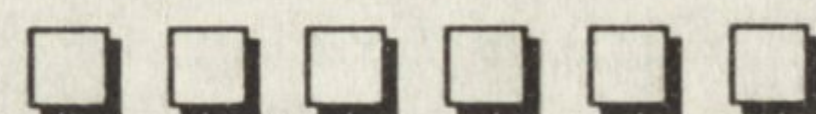

RECENZJE

Hansson L. (red.) 1992 – Ecological principles of nature conservation –
Elsevier Applied Science, London, New York,
ss. 436. [ISBN 1-85166-718-0]

Jakie prawa ekologiczne, wnioski z badań populacji i układów wielogatunkowych, przewidywania wynikające z modeli procesów ekologicznych można wskazać specjalistom ochrony przyrody w formie „przepisów” obowiązujących bądź zalecanych przy podejmowaniu konkretnych działań konserwatorskich? Na to pytanie ekolodzy próbowali odpowiedzieć już parokrotnie w ostatnich latach; m.in. Soulé (1987) i Simberloff (1988), propagując na użytek ochrony przyrody koncepcje MVP (minimum viable population – czyli najmniejszej trwałej populacji), SLOSS (single large or several small – czyli jeden duży lub kilka mniejszych), czerpiąc z teorii i badań opartych na koncepcjach metapopulacji, biogeografii wysp i genetyki populacji.

Takie opracowania spełniają niewątpliwie jedno ważne zadanie: poprawiają samopoczucie uczonych, którzy sami się w ten sposób przekonują, że ich badania są potrzebne, że służą praktyce i „szaremu” człowiekowi. Natomiast co do ich rzeczywistej użyteczności dla praktyki ochroniarskiej można mieć wiele zastrzeżeń, ponieważ są na ogół zbyt ogólnikowe, nie dopasowane do rzeczywistych warunków lokalnych czy regionalnych. Z tych wad większości mądrych zaleceń dobrze zdawali sobie sprawę autorzy recenzowanej książki i dlatego zdołali ich w znacznym stopniu uniknąć, kosztem generalności proponowanych zasad i wielkości geograficznej skali ich stosowania.

Jest to niewątpliwie książka „made in Sweden”, choć została opublikowana przez międzynarodowego, uznanego w świecie wydawcę, jako pierwszy tom z ciekawie zapowiadającej się serii „Conservation Ecology Series: Principles, Practices & Management”. Redaktorem i duchem sprawczym omawianej książki jest znany szwedzki populacjonista z Uppsali; wszystkich jej 19 autorów to Szwedzi. Zaprezentowane w niej podejście do ochrony przyrody jest oparte na dobrych i bogatych skandynawskich tradycjach konserwatorskich, a proponowane przez autorów zasady zostały sformułowane bądź przetestowane w trakcie badań szwedzkiej przyrody: jej krajobrazów, lasów borealnych i strefy umiarkowanej, archipelagów przybrzeżnych wysp, ornitofauny i lokalnych populacji roślin, gryzoni, ślimaków i owadów.

Książka składa się z 11 rozdziałów, z których sześć pierwszych poświęconych jest poszczególnym problemom ekologicznym (bądź genetycznym): roli ekotonów i mozaiki środowisk w kształtowaniu bogactwa gatunkowego zespołów, zasadom ochrony populacji roślin i zwierząt, zachowaniu różnicowania genetycznego populacji i gatunków, ekologii migracji roślin i zwierząt o różnym stopniu ruchliwości, teorii zasiedlania i bogactwa gatunkowego wysp. Druga część książki, czyli jej końcowe pięć rozdziałów, traktuje o najważniejszych ekosystemach i krajobrazach Skandynawii: lasach borealnych, terenach podmokłych i bagiennych, środowiskach nadbrzeżnych rzek i jezior, stykach lasów strefy arktyczno-borealnej i umiarkowanej oraz wyspach leśnych w krajobrazie rolniczym południowej Szwecji.

Z wielkim uznaniem trzeba przyznać, że szwedzcy ekolodzy–autorzy książki są wszechstronni: (1) świetnie znają teorię ekologii i potrafią z niej właściwie wybrać to co istotne dla ochrony przyrody;

(2) doskonale znają i rozumieją swoją rodzimą przyrodę, łącząc podejście nowoczesnych naukowców–eksperymentatorów z podejściem XIX-wiecznych naturalistów; (3) dobrze się orientują w skali realnych i potencjalnych niebezpieczeństw, jakie zagrażają ich przyrodzie. Wszyscy autorzy przyjęli podobną zasadę konstrukcji rozdziałów. Zaczynają od przeglądu teorii na określony temat, następnie konfrontują ją z wynikami różnorodnych badań (przede wszystkim tych przeprowadzonych w Szwecji w rodzimych populacjach i środowiskach) i wreszcie „wyłuskują” te wyniki badań, które nie potwierdzają przewidywań teoretycznych i wyjaśniają, na czym polega rozbieżność. To bardzo interesująca i przydatna konfrontacja, o kapitalnym wprost znaczeniu dla poprawności i efektywności lokalnych działań konserwatorskich.

Przydatność tej książki dla polskiego czytelnika można oceniać z dwóch punktów widzenia: (1) jako źródło, z którego polscy specjaliści od ochrony przyrody mogą czerpać gotowe wzorce do zastosowania w praktyce konserwatorskiej oraz (2) jako wzorzec do naśladowania dla ekologów, którzy angażują się w problemy ochrony przyrody. Gotowe rozwiązania ze szwedzkich doświadczeń można czerpać na tyle, na ile nasza przyroda podobna jest do skandynawskiej. Szwecja jako nasz północny sąsiad dzieli z Polską wiele cech klimatu, wiele gatunków roślin i zwierząt, a także wiele innych charakterystyk przyrodniczych. Jednak kilka zasadniczych różnic pomiędzy warunkami naturalnymi i społecznymi naszych krajów sprawia, że możliwość korzystania z gotowych szwedzkich wzorców jest bardzo ograniczona. Te różnice (jak można się dowiedzieć także ze starannego i wszechstronnego opisu Szwecji zawartego w książce) to: lesistość Szwecji wynosząca 63% jej powierzchni lądowej, 1/3 powierzchni kraju pokryta lasem borealnym zdominowanym przez drzewa iglaste i w bardzo dużym stopniu naturalnym, gospodarka leśna (w lasach strefy umiarkowanej) od dawna w pełni respektująca wymogi trwałości lasu i jego funkcje pozaprodukcyjne, niska gęstość zaludnienia, rolnictwo ograniczone do niewielkiego pasa w południowej części kraju. Tak więc generalnie stopień synantropizacji krajobrazu i fragmentacji środowisk jest w Szwecji nieporównanie niższy niż w Polsce. Stąd też odmienne zadania stojące przed konserwatorami przyrody w obu krajach.

Wniosek płynący z tego dla polskich ekologów jest oczywisty: należy się zebrać w gronie równie dużym i obejmującym równie bogaty zestaw specjalistów i zweryfikować ogólne zasady zalecane przez światową ekologię dla praktyki ochroniarskiej, na podstawie wyników naszych badań przeprowadzonych w naszych ekosystemach i na naszych gatunkach. Takiej książki nie opublikuje wydawnictwo Elsevier jako wtórnej (i zapewne gorszej) w porównaniu ze szwedzką, ale będzie to ważna pozycja na krajowym rynku i dla polskiej przyrody. W tym dziele recenzowana książka może być nam bardzo pomocna. Sam się o tym Czytelniku przekonaj biorąc ją do ręki. Nie pożałujesz tego, bo do omówionych już zalet trzeba dodać, że dla ekologa ta książka jest po prostu ciekawa. Czy wiesz np., dlaczego osika jest fundamentalnym (keystone) gatunkiem w lasach borealnych? Albo o jakich cechach lasu zagospodarowanego świadczy obecność w nim głuszca, jarząbka i dzięcioła trójpalczastego? Albo co się dzieje na wyspach w pobliżu Sztokholmu, których jedynymi ssaczymi mieszkańcami są norniki, a jedynymi drapieżnikami – żmije? Nie wiesz? No właśnie!

Simberloff D. 1988 – The contribution of population and community biology to conservation sciences – *Annu. Rev. Ecol. Syst.* 19: 473–511.

Soulé M. E. 1987 – Viable populations for conservation – Cambridge Univ. Press, Cambridge.

Joanna Gliwicz